

STATUTUL DE MINORITARI AL ROMÂNILOR DIN AREALUL ETNO-CULTURAL HARGHITA-COVASNA (HAR-COV)

Dr. MARIA COBIANU-BĂCANU

Mama:

„Tot ce-i Românesc

Nu pierc

Și nici nu va pieri!”

Afirmarea identităților naționale, a trăsăturilor etnoistorice și psiho-culturale dobândite de-a lungul evoluției lor și dezvoltarea unor relații inter-etnice și inter-culturale care să favorizeze un climat de înțelegere și armonie în interiorul statului național și între state se constituie ca unul din obiectivele fundamentale ale perioadei contemporane după prăbușirea sistemelor totalitare din Centrul și Estul Europei.

Crearea unei Europe Unite, dar și a unei lumi în care să domine democrația și libertatea de expresie presupune efortul conștient și concertat al tuturor comunităților umane, precum și strategii culturale europene sau mondiale.

În acest imperativ al vremii noastre s-a înscris și proiectul Institutului de Sociologie pe tema „Identități naționale și relații inter-etnice în România” efectuat în anii 1993-1995 în județele Mureș, Satu Mare, Covasna, Brăila, Caraș-Severin, Timiș, Maramureș, Constanța, Municipiul București și Sectorul Agricol Ilfov.

Având în vedere complexitatea problemei, cercetarea a utilizat atât metode cantitative, interviul pe bază de chestionar cu 1 603 subiecți, cât și metode calitative constând în interviuri în adâncime, biografia etno-socială, observația participativă, discuții ample cu oficialități române și din rândul etniilor, și cu locuitorii din localitățile etnice mixte.

Obiectivul proiectului de cercetare este analiza complexă și multidimensională a formelor de manifestare a identității naționale, dezvăluirea modelelor culturale specifice comportamentului inter-etnic din diferite zone ale României și cartarea lor, realizarea unei diagnoze și a unei prognoze privind potențialul psiho-social de armonie sau tensiune inter-etnică în vederea elaborării unei strategii de acțiune socială, politică etnică și culturală în acest domeniu „fierbinte” al vieții sociale interne și internaționale.

Titlul studiului de față reflectă situația paradoxală pe care o trăiesc românii din județele Harghita și Covasna care sunt minoritari în propria noastră țară datorită vicisitudinilor istoriei, fluxurilor și refluxurilor ei imprevizibile.

Urmărind structura pe naționalități a populației României conform recensământului din 7 ianuarie 1992, din populația totală de 22 788 993 de locuitori, 89,4% sunt români, 7,1% maghiari, (1 620 000), 1,8% romi (410 000), 0,5% germani (119 000) și 1,2% alte naționalități. În afara granițelor țării trăiesc 3,5 milioane de români în Republica Moldova (66% din populația acestei republici); comunități românești importante se găsesc și în Ucraina, Iugoslavia și Ungaria.

După religie 86,8% sunt de religie creștin-ortodoxă, 5,1% de religie romano-catolică, 3,5% de religie reformată, iar restul – 4,8% de alte religii.

În comparație cu situația pe țară, în arealul etno-cultural Harghita-Covasna – pe scurt, HAR-COV, statutul românilor se înscrie în ceea ce sociologii numesc *grup minoritar* în dublu sens: ca grup dezavantajat asupra căruia se exercită presiuni și discriminări și ca grup cu pondere numerică mai mică decât populația majoritară de origine maghiară.

În județul Harghita, românii sunt 14,1% din populație (347 637 locuitori) maghiarii 84,7%, romii 1,1% și alte naționalități 0,1%; iar în județul Covasna, românii sunt 23,4% din populație (233 256), maghiarii 75,2%, romii 1,1%, germanii 0,1%, alte naționalități 0,2%.

Românii din Harghita și Covasna formează un areal etno-cultural distinctiv pentru că în această zonă geografică și istorică ei împărtășesc modele culturale, valori, stări de spirit, simțăminte și trăiri comune celor cu statut minoritar, dezavantajați, izolați și marginalizați, deși dincolo de acest perimetru restrâns este populația majoritară română, este țara-mamă în care românii și etnicii se simt la ei „acasă”.

Arealul etno-cultural HAR-COV prezintă trăsături specifice nu numai pentru Români și Românități, dar și pentru Maghiari și Maghiarime, în sensul că aici se manifestă puternic trăsăturile de separare, izolare și autonomizare ale grupului majoritar maghiar, trăsături care nu se regăsesc la maghiarii din alte zone. Aceștia din urmă, chiar se exprimă clar că „nu-i înțeleg pe conaționali din Ardeal și nici nu sunt de acord cu ei”. Datorită tendinței de enclavare prin școală, instituții culturale, mass-media a maghiarilor, realizată în fapt și revendicată în continuare de liderii politici și etnici prin formula de „drepturi colective” și „autogovernare”, în raporturile interetnice, deși la suprafață se păstrează nota de civism și civilizație, subteran se resimte o stare de tensiune, iritare și neînțelegere.

MODELUL CULTURAL INTER-ETNIC HAR-COV

Este unul *piramidal*, la vârful său este format din structuri de conducere politice, etnice, administrative bătute de aspirații și acte separatiste, care induc, inevitabil, comportamente discriminatorii, segregacioniste, iar la bază cuprinde elemente comune cu cele ale tuturor etnicilor din țară, inclusiv maghiari, care conviețuiesc în înțelegere, armonie și bună vecinătate cu românii și cu cei de alte etnii. Adică, în viața de toate zilele, între oamenii de rând nu sunt probleme. Vecinii se salută, se ajută, se înțeleg între ei. În munca, în lupta pentru agonisirea celor necesare traiului, românii și secuii nu au nimic de împărțit întrucât „toți sunt harnici, corecți

cu o verticalitate și o duritate specifică oamenilor de la munte. Și unii și alții s-au călit. Viața i-a oțelit pe toți și le-a făurit structuri de luptători”. Dacă „cei de sus”, „șefii” cum spun subiecții maghiari și români, n-ar interveni, lucrurile ar merge bine. Dar fricțiunile, tensiunile, atmosfera de presiune continuă este indusă, susținută, cultivată prin acțiuni și comportamente bine organizate.

Discutând despre modelul *cultural inter-ethnic HAR-COV*, punem accent pe termenul cultural pentru că aici intră în contact două grupuri cu culturi diferite, cu istorii de viață diferite care și-au păstrat identitatea și trebuie în continuare să și-o conserve corespunzător cu valorile, idealurile și interesele lor de grup. În același timp, menționăm că statutul de minoritari al românilor din HAR-COV nu este generalizat pe întregul areal. În ambele județe sunt sub-zone și sate întregi cu populație majoritar românească sau covârșitor românească, după cum sunt și sate unde populația românească a dispărut sau e pe cale de a dispărea rămânând numai numele românesc ca în Dănești – în județul Harghita – și în multe alte localități. În Biborțeni din județul Covasna, din 825 locuitori 3 sunt români, 821 maghiari, un german; în satul Chiuruș aparținător de Covasna: un român și 450 maghiari, în satul Ozunca Băi din comuna Bățani nu este nici un român. În satele: Valea Mică (comuna Boroșneu Mare), Pachia (comuna Brateș), Pădureni (comuna Moacsa) și în multe altele, în situația statistică în dreptul rubricii „Români” este trasă linie, adică nu mai sunt români sau nu s-au mai declarat români la ultimul recensământ. Apare legitimă întrebarea:

În condițiile reducerii numerice a românilor în arealul etno-cultural HAR-COV este posibilă *menținerea identității lor naționale*? Răspunsul nu este ușor de dat și de aceea vom aduce în dezbatere elementele ce îl compun.

1. IDENTITATEA NAȚIONALĂ – O OPȚIUNE

„Identificarea etnică” este un proces complex individual care suferă modificări, influențe într-o societate extrem de dinamică sau în perioade de profunde răsturnări sociale, politice și economice ca cea pe care o trăim. Este un act de conștiință, de simțire și trăire. Asumarea identității naționale române sau abandonarea ei din rațiuni personale, de ordin social, psihic, moral este o chestiune de opțiune, este un drept sau o libertate a individului. Ea devine o problemă dacă are loc în condiții de stress, de presiuni morale, sociale, psihice. Legat de acest fenomen, în ambele județe, subiecții cercetării români au vorbit despre un climat și o atmosferă propice maghiarizării populației române, secuiești și de romi.

Să ne oprim la populația română, aflată în minoritate numerică. Ea este parte a națiunii române cu care împărtășește cultura, limba, credința, religia, obiceiuri și datini specifice. Se identifică cu ea prin modele de comportament, valori și standarde comune. Românii din arealul HAR-COV au conștiința identității etnice române și trăiesc puternic sentimentul de români.

Dar această identitate este zdruncinată și periclitată de fenomenele analizate în continuare.

2. EXODUL POPULAȚIEI ROMÂNE DIN ACESTE JUDEȚE

După 1990, a avut loc un intens flux migratoriu al cadrelor didactice și specialiștilor. Motivația: marea mobilitate declanșată de democrație, șansa promovării în posturi, apropierea de locurile de baștină a celor repartizați obligatoriu aici, dar și climatul nepropice, profund convulsiv și conflictual ce s-a creat în anul 1990 între maghiari și români, amenințările, intimidările, agresivitatea psihică sau „războiul nervilor” la adresa românilor. Unii din cei rămași fac și acum afirmația: „Nu știu dacă voi putea pleca, dar nu știu nici cât voi mai putea rezista”.

Utilizând stilul și abordarea emică recunoscută în antropologia culturală, adică redarea realității sociale prin prisma și limbajul subiecților cercetării, voi oferi, în continuare, reflecția unui subiect român, intelectual, despre starea Românilor și a Românității în arealul HAR-COV. „În Harghita și Covasna, românii, ca oameni, nu o duc rău. O duc bine. Chiar foarte bine că sunt harnici și muncitori. Dar *este amenințată obștea națională în ansamblul ei, adică școala românească, biserica ortodoxă, limba română și cultura română* (sublinierea ns.M.C.B.). Deci, am spune noi, este amenințată ROMÂNITATEA ca REALITATE ETNICĂ DISTINCTIVĂ, ca STARE CULTURALĂ specifică purtătorilor ei, ca MOD SPECIFIC DE MANIFESTARE PE PALIERUL VIETII, MUNCII ȘI CREAȚIEI.

3. STAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Pierderea identității române și maghiarizarea sunt și devin procese naturale, firești în condițiile în care, de pildă, în județul Covasna, în anul 1993, erau 82 de localități rurale fără școală în limba română. La Ordinul Nr. 52/09.09.1993 al Prefectului Județului Covasna privind obligativitatea înființării de școli sau după caz, de secții cu limba de predare română în toate localitățile cu populație școlară din Județul Covasna, unde încă nu există astfel de unități școlare, în virtutea prevederilor Constituției și a dreptului fundamental la învățatură atât în limba română cât și în limba maternă a minorităților naționale, potrivit opțiunii fiecăruia, apare luarea de poziție a U.D.M.R. în ziarul local HAROMSZEK – Sf.Gheorghe, 2 februarie 1994. La capitolul școală: „Prefectul, indiferent de solicitări, vrea să înființeze prin ordin școli cu limba de predare română în fiecare localitate. Verifică cu noi circulare măsura în care i s-a realizat ordinul, respectiv, care este situația componentei etnice a claselor cu limbă de predare română”.

Pentru a asigura libertatea individuală de opțiune privind limba în care dorește fiecare să învețe, se interzice cu desăvârșire – se arată în ordinul prefectului – exercitarea de *presiuni* sau *constrângeri* sub orice formă asupra elevilor sau părinților acestora în scopul determinării opțiunii.

Să urmărim reacția U D M R în ziar: la acest articol: „Cu ajutor bucureștean, unii inspectori școlari români fac *represalii* asupra profesorilor, părinților și copiilor să ceară înființarea școlilor cu limba de predare română chiar și dacă în satele respective nu au fost ridicate asemenea pretenții, fundamentând această atitudine prin analizarea numelor din cataloagele școlare” (sublinierea ns.M.C.B.).

Cele 12 cereri și declarații (în xero copie) pe care le avem și noi, în care părinții „cereau” ca fiii și fiicele lor să învețe în limba maghiară în școală sunt concludente pentru *cine* exercita presiuni. În schimb, vin slujbași români la prefect și-i spun: „Faceți școală în sat, domnule prefect, că am copii de școală și nu vreau să învețe în limba maghiară, ci în limba noastră strămoșească”. Multe cadre din aparatul de stat de pe raza satelor fără școală ne-au relatat nouă, cercetătorilor, dificultățile ce le au cu copiii care trebuie să meargă la mari distanțe să învețe.

Situația este aceeași în județul Harghita. În localități ca Mugeni, Cristurul Secuiesc, Corund nu sunt școli, iar acolo unde sunt unele dintre ele sunt neadekvate pentru o bună desfășurare a procesului de învățământ, ca cea din Odorheiul Secuiesc.

Lipsa școlilor este urmată automat de *lipsa cadrelor didactice care să predea limba română*. Exodul cadrelor didactice calificate, înalt profesionalizate a dus la scăderea la cote incredibile a calității învățământului românesc. Întrucât în învățământul românesc nu sunt cadre calificate, copiii de români nu reușesc la licee. Părinții, atunci, se hotărăsc să plece din județ pentru a asigura un viitor copiilor, realizând ceea ce se numește migrație în lanț.

Orientările de valoare privind mobilitatea profesională cuprind, deci, implicit și mobilitatea teritorială, în situația în care dorința de a învăța liceul sau facultatea este dublată de decizia de a părăsi județul. „Mergeți oriunde în țară, numai aici să nu vă mai întoarceți”, spun unii părinți români copiilor lor.

Situația copiilor din Covasna și Harghita este gravă și pentru că unii din ei nu mai optează pentru școală ca mijloc de realizare umană. Cheltuielile mari pe care le presupune școala, dificultățile legate de distanța la care se află, lipsa de orizont după absolvire fac ca „cei care abia ajung la înălțimea mesei să meargă după vite, iar cei de 10 ani să ia coasa în mână abandonând școala”.

Pentru o riguroasă evidențiere a situației învățământului în arealul HARCOV să urmărim situația statistică din județul Covasna.

De menționat este faptul că deși populația română în județ este de 23,4%, datorită numărului crescut de nașteri în familiile românești, populația școlară reprezintă 31,6%, adică din 38 774 elevi, 12 254 sunt români. Din totalul de 350 unități școlare existente în județ, 56 sunt cu limba de predare română (16%), 213 cu limba de predare maghiară, iar 81 mixte. Din totalul de 3 435 cadre didactice, 805 sunt români, 2 630 maghiari. Din 211 directori, 49 sunt români (20,3%), 1 561 maghiari și un german. Din 33 directori adjuncți, 14 sunt români, 19 maghiari. În școlile mixte, din 119 directori, 11 sunt români, 108 maghiari. Din directorii adjuncți din școlile mixte, 10 sunt români, 21 maghiari. În cadrul inspectoratului școlar județean Covasna, din 54 de persoane încadrate 10 sunt români, 44 maghiari.

BISERICA, RELIGIA

Ca stâlpi ai susținerii identității naționale, biserica și religia sunt, de asemenea, periclitate. În Covasna, sunt sate întregi unde au rămas doar bisericile fără oameni. Sunt în paragină și uitate de vreme. Biserica din Belin, pe care am văzut-o, se afundă

în buruieni, în grea degradare, dar prin înființarea Episcopiei de Covasna și Harghita ea va fi renovată. În alte sate, sunt oameni, dar nu sunt preoți. În Harghita, în unele localități, nu sunt nici biserici, nici preoți. Un preot oficiază pe o rază de 80 km și numai la înmormântări. Acolo unde nu sunt cimitire și biserici românii sunt îngropați în cimitirele maghiarilor în locurile alocate celor ce se spânzură, zis „spurcate” în concepția lor. De aceea, mulți români preferă să fie îngropați în propriile lor grădini.

Pietrele funerare de la morminte – dovezi de românitate, sunt smulse, numele șterse, scrijelate. „În Odorheiul Secuiesc – mărturisește un român din Harghita – casca și tabla cu numele eroilor sunt smulse, iar la biserica Miercurea Ciuc, peste cimitirul românilor, maghiarii își antrenează câinii”.

Climatul sufletesc, starea psihomorală a credincioșilor este grea. „În unele sate românești și în Tg.Secuiesc românii se află la limita supraviețuirii culturale, spirituale, etnice. În biserică ascultă slujba în limba română, iar în afara bisericii, pe stradă, vorbesc limba maghiară. Nu din lașitate, dar dacă nu vorbesc ungrește, nu-și rezolvă problemele” (român, Covasna). „Unii, la recensământ, s-au declarat unguri și catolici, doar, doar, i-or vedea și pe ei mai bine vecinii unguri și nu-i vor mai batjocori” (român, Sf. Gheorghe).

Pentru mulți români, de bună credință, care nu au curajul afirmării deschise, „biserica rămâne ultima speranță. Prin biserică se mai simt români și creștini”. Cei din satele răzlețe, unde mai sunt doar 2-3 români își pun dramatica întrebare: „Unde ne-or înmormânta? Cine? Suntem în ceasul al 12-lea. Mai avem legătura cu Dumnezeu. Mă duc la ceilalți să știu cine mă înmormântează și unde mă duc”. „Ei au nevoie de hrană sufletească, spune un preot. Dacă nu vine nimeni de la biserica ortodoxă, se duc la cea catolică”.

În Covasna, 20 de parohii erau fără preot în 1994, iar în Harghita se făceau eforturi enorme pentru a găsi copii care să se orienteze spre seminarul teologic. După ce au fost găsiți, cu mari dificultăți, din cauza nivelului scăzut al pregătirii școlare, nici unul nu a reușit. Cu crearea Episcopiei de Covasna și Harghita oamenii speră ca situația bisericii să se mai redreseze și practic a început să se redreseze.

Sintetizând, în legătură cu aceste componente esențiale ale românității, rămâne valabilă afirmația unui subiect: „Câtă vreme școala și biserica sunt în suferință prin lipsa de local, profesori, bani și preoți ROMÂNITATEA este grav afectată. Așteptăm până nu-i prea târziu sprijinul din partea țării, a bărbaților ei cu suflet nobil românesc, a cercetării academice care să facă o analiză științifică – bază a unei politici etnice adecvate. Nu cerem privilegii. Vrem să ne bucurăm de drepturi ca toți ceilalți români și ca toți etnicii din țara noastră”.

5. CULTURA NAȚIONALĂ ȘI EDUCAȚIA NAȚIONALĂ

„Fără cultură și viață culturală, intelectuală un popor este decapitat. Este redus la o turmă ce poate fi purtată oriunde” spune un subiect. De aceea, cercetarea de teren a pus în lumină situația gravă în care se află locuitorii din arealul etno-cultural HAR-COV privind mijloacele și formele prin care își exprimă identitatea națională

ca români. Cartea românească, spectacolul în limba română, activitatea culturală, dansul, cântul, activitatea științifică, mass-media – ca instrumente de infuzie a românității, de conservare și consolidare a ei – sunt la un nivel atât de scăzut, încât unii din ei afirmă că aproape au dispărut. După 1989, cartea românească s-a redus vertiginos de pe standuri și din librării. „Dacă înainte de 1989 era într-un procent de 50% față de cartea maghiară, acum a ajuns, cred eu, abia 10%” (român, Harghita). Spectacolele n-au mai avut loc, viața culturală a satelor a devenit o amintire, ca și a orașelor, de altfel. Radio-ul, Televiziunea și presa asigură doar parțial nevoile spirituale ale oamenilor din HAR-COV. Economia de piață, cu orientarea expresă spre profit, a dezavantajat mult pe românii din aceste zone și așa subprivilegiate. Dar nu numai pe ei. Și maghiarii afirmă aceeași problemă – a imposibilității de a asigura cheltuielile materiale cerute de un spectacol.

Instituțiile culturale românești care ar putea face o bună educație națională în arealul HAR-COV sunt puține: câte un ziar local în câteva mii de exemplare și câteva societăți.

În Covasna, de pildă, funcționează numai 6 instituții, fundații și asociații românești și ziarul Cuvânt Nou, pe când maghiarii au 62 de instituții, fundații și asociații, 4 ziare și 4 edituri.

Intellectualii români simt din plin și suferă din cauza sărăcirii vieții culturale și a manifestărilor care-i mai adunau și le dădeau sentimentul unității și al țării. Organele de stat de apărare a ordinii și liniștii publice, polițiștii, jandarmii, ofițerii de armată, simt presiunea, izolarea, lipsa condițiilor normale de locuit, de viață, ca și a posibilităților de menținere și dezvoltare culturală a lor și a românilor în general. „Acolo unde armatele au fost înfrânte, iar guvernele reduse la tăcere, CULTURA a pulsat sânge în continuare. Fără cultura românească ne pierdem identitatea națională și atunci, oricine poate face orice cu noi” – ofițer român, Harghita.

6. ACTIVITATEA MUZEISTICĂ

Reflectă slab spiritul românesc din zonă. În Covasna, muzeul județean se numește „Muzeul Național Secuiesc”, iar vestigiile geto-dacice zac în depozitele muzeului secuiesc, nefiind puse în valoare pentru vizitatori. În schimb, sunt în pericol de deteriorare.

7. CĂSĂTORIILE MIXTE

În literatura antropologică a contactului dintre culturi sau dintre oameni cu rădăcini istorice și culturale deosebite este recunoscut rolul cuplurilor mixte și al copiilor rezultați din ele în erodarea culturii membrilor inițiali și în crearea unei noi realități culturale, mai bogate, mai complexe. În viața socială a comunităților umane din arealul etno-cultural HAR-COV, căsătoriile mixte dintre români și maghiari slăbesc, de asemenea, identitatea națională a românilor în măsura în care ele duc obligatoriu la maghiarizarea copiilor apăruiți. Dacă în celelalte zone cercetate de noi,

Banat, Mureș, Brașov, Sibiu, copiii se bucurau de o binefăcătoare bi-culturalitate și chiar poli-culturalitate când interveneau bunici de alte etnii, în arealul etno-cultural HAR-COV copiii rezultați din căsătorii mixte (româno-maghiare) au o orientare etno-culturală univocă: Maghiară.

8. JOCUL DEMOCRATIC

Le asigură toate drepturile maghiarilor în calitate de minoritari în țară, dar și ca majoritari în județele Harghita și Covasna, mai ales prin structura Consiliilor Județene și Locale unde dețin o majoritate absolută. În ambele județe, Prefecturile sunt percepute la nivelul simțului comun ca reprezentând interesele românilor, prefectii fiind români și cu funcționari preponderent români, iar Consiliile Județene și Locale ca fiind maghiare și cu funcționari maghiari.

Pentru a verifica „mentalitatea omului de rând” să analizăm situația statistică privind structura autorităților administrației publice din județul Covasna. În Prefectură: prefectul e român, directorul general de prefectură e român, funcționarii sunt 16 români și 13 maghiari. În Consiliul Județean: președintele e maghiar, vicepreședinți: 1 maghiar și 1 de altă naționalitate, consilieri: 8 sunt români și 26 maghiari, delegația permanentă este formată din 1 român, 7 maghiari, și 1 de altă naționalitate. Municipiul Sf.Gheorghe: primar-maghiar, viceprimar-maghiar, secretar-maghiar, consilieri: 5 români, 16 maghiari, 1 german, 1 rom. În cele 4 orașe: Baraolt, Covasna, Întorsura Buzăului și Tg.Secuiesc sunt: 4 primari – 1 român, 3 maghiari, 4 viceprimari – 1 român, 3 maghiari, 4 secretari – 2 români, 2 maghiari, 74 consilieri – 28 români și 52 maghiari. În cele 33 de comune sunt: 33 primari: 6 români, 27 maghiari, 29 viceprimari: 6 români, 23 maghiari, 33 secretari: 7 români și 26 maghiari, 379 consilieri: 72 români, 306 maghiari și 1 de altă naționalitate.

În județul Harghita, reprezentarea românilor este și mai slabă, corespunzător cu ponderea lor și cu numărul de voturi. La Odorheiul Secuiesc prezența unui consilier român alături de cei 17 maghiari a fost o „discriminare pozitivă”, un favor, un privilegiu, altfel, după numărul de voturi neîmplinind numărul necesar pentru a fi ales. Primarul, viceprimarul, secretarul sunt maghiari. La Borsec, în Consiliul Local din 16 membri, 2 sunt români și 14 maghiari. La Cristurul Secuiesc în Consiliul Local nu-i nici un român. La fel la Vlahița, Atid, Avramești, Dănești, Ciuc Sângeorgiu, etc. nu mai apar români în Consiliile Locale. Apar în schimb în zona puternic românească din Nordul județului. La Bilbor, Corbu consiliile locale sunt românești în întregime, iar în multe altele mixte, cu o preponderență maghiară sau românească, după ponderea locuitorilor.

9. LIMBA ROMÂNĂ

Este și va rămâne un puternic factor de conservare a românității atâta vreme cât nu este înlocuită în viața de zi cu zi, în relațiile inter-personale cu limba maghiară. Renunțarea la ea din nevoia de „a-l vedea mai bine vecinul maghiar” sau din multiple alte împrejurări ale vieții (căsătorie, nevoia de înțelegere cu cei care știu numai

maghiara, din dorința de a dobândi „prestigiu” sau de a intra în grațiile cuiva) sau din nevoia de a fi angajat diluează în mod substanțial identitatea națională.

Faptul că unii patroni sau unele servicii angajează oameni și după criteriul cunoașterii limbii maghiare va întări statutul acesteia în detrimentul limbii române, creând premise de segregare și respingere a românilor care pot fi buni profesioniști, dar necunoscători ai limbii maghiare. Totuși, trebuie să menționăm că marea majoritate a românilor înțeleg maghiara și mulți o și vorbesc, ceea ce constituie un factor pozitiv în realizarea unui climat favorabil.

După enumerarea acestui complex de factori de eroziune a culturii române, spirituale, teoretice și trăite, subliniem revigorarea activității ansamblurilor folclorice românești din Toplița, județul Harghita, învățarea și practicarea colindelor de Crăciun și Anul Nou, Sărbătoarea pomului de Crăciun, care consolidează comunitatea de români. Faptul că cetele de colindători îmbrăcate în costume naționale au fost aplaudate pe stradă de locuitori la Miercurea-Ciuc sau au fost primite cu lacrimi pe obraz la Cernat și Dobolii de Jos – în județul Covasna reflectă încă o dată că un popor sau o parte organică a lui, cum sunt românii din HAR-COV, trăiește prin limbă, cultură, obiceiuri și tradiții. Iar cutumele, cele mai multe se cântă și se dansează.

Percepuți la scară națională de către ceilalți, dar și de către ei înșiși ca buni, răbdători, toleranți, modești, generoși, respectuoși, calzi, buni la muncă și la chef, prietenoși, ospitalieri, omenoși, loiali, drepti, românii vin cu o zestre bogată pentru o conviețuire armonioasă, normală. Întâmpinând, însă, o anumită rezistență, obstrucție la comunicarea liberă, sinceră, bazată pe respect și înțelegere reciprocă, urmată de tendința de separare, izolare și enclavare culturală, socială și instituțională din partea grupului majoritar maghiar, românii din HAR-COV trăiesc un puternic sentiment de frustrare, disconfort și alienare. Ei rămân, totuși, în continuare, deschiși la dialog, la comunicare inter-etnică, convinși fiind că afirmarea identității lor naționale este un drept și o datorie față de ei înșiși și față de înaintea mergătorii lor, făuritori de cultură și civilizație pe aceste meleaguri.

CONCLUZII

Studiul statutului de minoritari al românilor din arealul etno-cultural HAR-COV pune în lumină următoarele probleme:

- În această zonă are loc un proces de eroziune și subutilizare continuă a limbii române, a școlii românești, a bisericii ortodoxe;
- Identitatea și identificarea națională care presupun asumarea sau abandonarea conștientă a statutului de români este o variabilă dependentă de o seamă de factori exogeni;
- Exodul populației din județ continuă. El cuprinde în primul rând *intelectualitatea* care preferă o atmosferă culturală calmă, fără stress și momente de ostilitate și agresiune și apoi, *tinerii băștinași* care refuză să se mai întoarcă „acasă” în climatul de tensiune și iritare psihică permanentă.

– Tendința de izolare și separare fizică a copiilor și elevilor în grădinițe, școli, locuri de joacă, ca și a adulților în viața culturală, socială în diferite tipuri de structuri și organizații cu caracter pur etnic promovată de liderii politici și administrativi maghiari dă românilor „senzația de apartheid”, deja condamnat și eliminat din viața socială de istorie. Dacă la aceste date se adaugă ostentația afișajului, inscripțiilor, vorbirii în limba maghiară care tinde să înlocuiască treptat limba română ca și disprețul față de vestigiile istorice și simbolurile actuale ale românilor, sentimentul de „străini” sau „exilați” în propria țară se accentuează.

– Precaritatea vieții culturale, de divertisment, științifice românești în zonă datorită fondurilor financiare insuficiente, comodității și dezinteresului intelectualității rămase diminuează afirmarea specificului românesc și netezește drumul absorbirii lente a românilor în cultura și structurile naționale maghiare, într-un cuvânt: deznaționalizării.

– Implicarea și intervenția sporadică, mai puțin consecventă a puterii și a organelor centrale ale țării în cunoașterea științifică și soluționarea promptă a problemelor din Harghita și Covasna a redus încrederea românilor în ele și a indus o stare de „fiii abandonati și uitați de țară”.

– Deși modelul relațiilor inter-etnice din HAR-COV este de tip piramidal, datorită normalității comportamentului, la bază sunt premise reale de realizare a unui climat de înțelegere și respect reciproc.

Problema centrală a arealului etno-cultural HAR-COV este și rămâne **CONSERVAREA ROMÂNITĂȚII** *concepută ca un complex integrat de trăsături și modele etno-culturale ce ne disting de alte grupuri etnice și popoare, păstrarea identității naționale și culturale a minoritarilor români zdruncinată și periclitată după 1989 de atmosfera de exclusivism și fronda etnică promovată de liderii maghiari, cunoașterea științifică a tipului de relații inter-etnice ce caracterizează zona, publicarea rezultatelor cercetării în lucrări academice și în mass-media pentru ca locuitorii de aici să simtă unitatea de neam, de cultură și valori.*

Solidari cu valorile tradiționale, constituite din neguri de istorie, de omenie, ospitalitate, echilibru și răbdare, la atmosfera puțin ospitalieră și puțin calmă pe care o promovează vârfurile maghiare, ardelenii din arealul etno-cultural HAR-COV răspund cu măsură, bun simț, și respect – ca norme fundamentale ale unui cod de comportament inter-etnic la care pot fi veritabili autori.

În acest sens, se verifică încă odată toleranța organică a românilor despre care profesorul Iosif Constantin Drăgan scrie în *Istoria Românilor*: „Românii au fost toleranți, străinii așezați pe pământul românesc s-au bucurat de toate libertățile încă din epoca feudală. Marele lingvist și istoric român B.P. Hasdeu se mândrea, într-un studiu al său, cu această toleranță a Românilor”¹.

Apelând la aceeași Istorie – „carte de căpătâi a oricărui neam” care ne proiectează cu peste două milenii în urmă și face lumină asupra genezei identității sociale, morale și sufletești a poporului nostru și a relațiilor sale cu vecinii, să subliniem că azi, la hotarul dintre mileniul al II-lea și al III-lea, Românii din inima țării ca și ceilalți continuă să fie iubitori de frumos și armonie, cu nevoia de comunicare umană, sinceri, dreپți, modești și cumpătați, curajoși și cu spirit de sacrificiu pentru țară, conștienți de originea lor nobilă și de locul pe care trebuie să-l ocupe în Europa și în lume.

¹ Iosif Constantin Drăgan, *Istoria Românilor*, București, Edit. Europa Nova, 1993, p. 164-165.